

УДК 39:378.016

В. Г. Нападиста, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
napadistaya@ukr.net

КУЛЬТУРА ПОВСЯКДЕННОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ ЛОГІКИ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ЧАСТИНА I

Проблематизовано логіку структурування та змістового наповнення навчальної дисципліни "Культура повсякденності", спричинену як складністю та багатогранністю самого феномена повсякденності, так і міждисциплінарністю методологічних оптик його дослідження, різноманітністю теоретичного інструментарію, що, зі свого боку, обумовлює розмаїття поглядів на саму сутність феномена повсякденності та її складові. Аналіз навчальних програм з "Культури повсякденності", що є одним з елементів освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки за спеціальністю "Культурологія" у закладах вищої освіти в Україні, підтвердив широку варіативність їхнього змістового наповнення та структурної будови. У першій частині статті обґрунтовано потребу обговорення в колі зацікавлених сторін меж та базових елементів предметного поля зазначеної навчальної дисципліни, які б визначили її специфіку й особливості у процесі розгляду феномена повсякденності. Запропоновано певну модель логічної будови "Культури повсякденності" як навчальної дисципліни, розглянуто основні елементи її структури та їхнє змістове наповнення.

Ключові слова: феномен повсякденності, культура повсякденності, структура навчальної дисципліни, зміст навчальної дисципліни.

Постановка проблеми. Феномен повсякденності вже не одне десятиліття перебуває в епіцентрі наукового інтересу представників різноманітних галузей соціогуманітарного знання. Продуктивність міждисциплінарного дослідження повсякденності не викликає жодного сумніву, оскільки така зацікавленість ґрунтується на багатогранності наукового погляду, озброєного різноманітною дослідницькою оптикою, яка сприяє детальному і глибокому аналізу цього феномену. Проте міждисциплінарна "реєстрація" повсякденності закономірно передбачає застосування різних методологічних підходів й інструментарію під час її дослідження, що, як наслідок, обумовлює специфіку при формулюванні дослідницьких завдань та постановці мети наукового дослідження у відповідності як до "порту наукової прописки" дослідника, так і його власного наукового інтересу. Це призводить до розбіжностей не лише у використанні понятійного апарату, а й у трактуванні самої сутності феномена повсякденності, виокремленні її характерних ознак, визначенні структурних елементів тощо. Таку ситуацію можна вважати сприятливою для підтримання загального тону соціогуманітарного дискурсу та для побудови логіки навчальної дисципліни, під час вивчення якої розглядається феномен повсякденності, це спричиняє певні складнощі, оскільки логіка навчальної дисципліни традиційно корелює з логікою відповідної науки. Припустимо, що така вимога може бути актуальною щодо класичних навчальних дисциплін, які мають довготривалу академічну історію. Проте виклики сучасності, зумовлені глобальними цивілізаційними змінами, вимагають залучення до освітнього процесу нових навчальних дисциплін, які можуть лише частково опиратися на класичні соціогуманітарні науки як наукові світи із чіткими межами. Нові ж навчальні дисципліни є інтелектуальним продуктом міждисциплінарних зусиль і зорієнтовані на розширення предметного поля, а отже, і на відкриття інших горизонтів в осмисленні/дослідженні спільних проблем. Звісно, така ситуація не може їх звільнити від чіткого структурування та систематизованого змістового наповнення. "Кожна дисципліна встановлює, хай у колі фахівців про нього можуть і дискутувати, відповідний канон того, що вона розглядає як свою "територію", як предмет дослідження" [5, с. 10]. Ця теза П. Дільценбахера, відомого фахівця з історії європейської ментальності, дуже доречна щодо "Культури повсякденності", яка є однією з тих дисциплін, що забезпечують реалізацію державного стандарту культурологічної освіти. Огляд програм цієї навчальної дисципліни,

наявних у вільному доступі на сайтах закладів вищої освіти в Україні, що займаються підготовкою фахівців з культурології, свідчить про потребу обговорення певного її "канону", який би окреслив межі предмета та базові елементи проблемного поля "Культури повсякденності", не позбавляючи викладача творчої інтерпретації відповідно до специфіки навчального закладу та власної наукової зацікавленості.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковий інтерес, спрямований на феномен повсякденності, уже тривалий час не зменшує обертів, через що утворився гіперконтент, об'єктивований у численній кількості наукових статей, спеціалізованих випусків наукових часописів, монографічних досліджень, наукових конференцій тощо. Поряд з авторитетними дослідниками феномена повсякденності у різних галузях наукового знання (історія – Ф. Арьєс, М. Блок, Ф. Бродель, Ж. Дюбі, Ж. Ле Гофф, Й. Хейзінга; філософія – Р. Барт, Ж. Бодріяр, Е. Гуссерль, М. Фуко, М. Гайдеггер; соціологія – П. Бергер, П. Бурдьє, Б. Вальденфельс, Г. Гарфінкель, Н. Еліас, Т. Лукман, А. Шютц; семіотика культури – Ю. Лотман), роботи яких вважають класикою, беззаперечно визнаною в міждисциплінарному просторі, є чимало праць дослідників останньої чверті ХХ ст. та сучасності, які поглибили загальне знання, розширили видноколо, відкрили особливі грані феномена повсякденності. Серед знаних зарубіжних дослідників феномена повсякденності Ю. Безсмертний, П. Боршайд, А. Гуревич, К. Гінзбург, Н. Зарубіна, О. Золотухіна-Аболіна, І. Касавін, Г. Кнабе, В. Лелеко, А. Людтке, Б. Марков, Л. Нейхаммер, Н. Пушкарьова, М. де Серто, С. Щавельов.

В Україні повсякденність також перебуває серед топових дослідницьких тем в історичній науці (К. Діса, О. Коляструк, О. Удод), не обходять її увагою і філософи (М. Галушко, І. Карівець, Я. Кунденко, О. Павлова, О. Панфілов, Л. Петрова, О. Шляхова) та соціологи (О. Даниленко, І. Набруско, К. Складенко). Варто наголосити, що зазначений перелік українських науковців, які ґрунтовно досліджували різноманітні аспекти феномена повсякденності, не вичерпується згаданими персоналіями. Що стосується тематичної палітри вітчизняного "повсякденнознавства", то на ній докладно представлено повсякденне життя певної історичної епохи чи певного соціального прошарку/групи визначеної доби, методологічні засади дослідження феномена повсякденності, історіографія повсякденності, антропологія повсякденності, ціннісні трансформації культури по-

всякдення тощо. Однак проблема культури повсякденності як навчальної дисципліни, яка б мала більш-менш чітке розмежування з історією, соціологією повсякденності, етнологією та володіла специфічними культурологічними рисами власного "обличчя", що вирізнялося б з-поміж названих наукових "портретів", поки що не стала предметом обговорення зацікавлених учасників як наукового дискурсу в Україні, так і викладацької спільноти.

Мета статті – проблематизувати у сучасному культурологічному дискурсі в Україні логіку структури та змістового наповнення навчальної дисципліни "Культура повсякденності"; проаналізувати наявні моделі структурної будови курсу, базові елементи тематичного поля та розглянути варіанти його змістового наповнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. "Культура повсякденності" як окрема дисципліна з'явилася в навчальних планах підготовки культурологів з початку 2000-х рр. у статусі обов'язкової або вибіркової дисципліни з достатньо великою кількістю кредитів ЄКТС – від трьох до п'яти. Її структурування та тематичне наповнення ґрунтувалося, насамперед, на загальному принципі єдності з історією повсякденності, частково філософією та соціологією як усталеними науковими традиціями дослідження феномена повсякденності, урахування інтересів/фаху викладача та специфіки навчального закладу. Варто зауважити, що нині в закладах вищої освіти в Україні пропонують доволі різноманітні освітньо-професійні та освітньо-наукові програми підготовки за спеціальністю "культурологія", які переважно орієнтовані на практичну (підготовка фахівців з культурно-дозвілєвої діяльності, художньо-мистецької сфери) та теоретичну культурологію. Укладачі програм зазвичай орієнтуються на максимально широкий синтез наукових досліджень повсякденності в різних галузях соціогуманітарного знання із чітко вираженою орієнтацією на одну із суміжних дисциплін, у дослідницьке коло якої входить повсякденність (історія, соціологія, семіотика культури).

На підставі розгляду навчальних програм "Культура повсякденності" можна зробити висновок, що існують дві моделі структурної будови курсу, які, зі свого боку, обумовлюють змістове наповнення його тематичного поля. Перша модель переважно орієнтована на історичний контекст [2], друга – в одній частині зосереджена на обширному історіографічному огляді тематики повсякденності чи теоретико-методологічних засадах та базах джерел її дослідження, в іншій – на аналізі структур повсякденності з великою варіативністю переліку цих структур та різноманітною логікою їхнього взаємозв'язку [1, 8, 9].

Структура та змістова відмінність навчальних програм свідчать не лише про наукові вподобання їхніх укладачів та специфічні особливості освітніх програм з культурології у різних навчальних закладах, а насамперед про складність систематизованої презентації міждисциплінарного знання про повсякденність, сповненого різноманітним концептуальним підходом та безмежністю фактологічної інформації щодо предметно-матеріальної і ментальної складових повсякденного життя, а також про відсутність певної узгодженості у розумінні специфіки погляду на повсякденність як об'єкт культурологічного аналізу. Можна припустити, що цим частково пояснюється і майже повна відсутність систематизованих навчальних посібників з "Культури повсякденності" у вітчизняному просторі (К. Діса розглядає цю проблематику у навчальному посібнику "Історія повсякденного життя в ранньомодерній Європі", К., 2014), незважаючи на доволі тривалий період викладання цієї навчальної дисципліни та достатнє дослідження фено-

мена повсякденності в різноманітних методологічних опціях як зарубіжного, так і вітчизняного наукового світу.

Без будь-якої претензії на вичерпність, повноту, а радше як пропозицію до обговорення наявної проблеми хочемо представити власне бачення алгоритму структурної будови та змістового наповнення навчальної дисципліни "Культура повсякденності", які, безумовно, не претендують на авторську виключність, а є лише інтерпретованим узагальненням накопиченого знання про світ повсякденності та доскіпливим поглядом на досвід різноманітних методичних спроб представлення зазначеної дисципліни в навчальному процесі.

На наш погляд, доречним є поділ навчального курсу на дві частини – теоретичну й умовно "практичну". Теоретична частина передбачає, насамперед, знайомство з історіографією феномена повсякденності. Варто зауважити, що тотальна зацікавленість європейської гуманітаристики повсякденністю, що характерна для ХХ ст., не є першовідкриттям цього феномена для науки загалом. Зокрема, побутове життя, як складова повсякденності, перебувало в полі зору спеціальних етнографічних чи окремих історичних досліджень. Прикладом слугують роботи українського та російського етнографа, археолога О. Терещенка: "Побут російського народу" (1848), "Нариси Новоросійського краю" (1854); французького історика, теоретика архітектури Ежена Віолле-ле-Дюка: "Глумачний словник французьких речей домашнього вжитку від Каролінгів до Ренесансу" (1868–1875); французького історика, антикознавця П. Гіро: "Приватне та суспільне життя греків" (1890), "Приватне та суспільне життя римлян" (1893); німецького дослідника Е. Фукса: "Ілюстрована історія нравів" (1913).

Зародження пильної уваги до феномена повсякденності та залучення його до дослідницького наукового поля відбулося в першій третині ХХ ст. в контексті історичних досліджень у Франції. Засновники історичної школи "Анналів" М. Блок та Л. Февр здійснили методологічну революцію в історичній науці, звернувшись до досліджень "історії мас", історії життя простих людей, а не історії правителів; до історії тотальної, що б відтворювала життя у всій повноті економічних, політичних, соціальних зв'язків, а не лише соціально-політичних потрясінь у вигляді воєн та революцій. М. Блок наголошував, що у центрі наукового інтересу історика мають бути люди, матеріальний світ, що їх оточує, їхній спосіб життя, світ почуттів, стереотипи мислення, поведінкові стратегії тощо. М. Блок та Л. Февр як представники антропологічного підходу в історичному дослідженні зазначали: в основі повсякденного буття лежать глибинні структури, зрушення яких детермінує зміни, що відбуваються на поверхні соціального життя.

Детальніша тематизація повсякденного життя була розгорнута у творчості Ф. Броделя, представника другого покоління школи "Анналів". Перший том його знаменитої праці "Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст." має назву "Структура повсякденності: можливе і неможливе", у ньому науковець окреслив предметне поле світу повсякденності, до якого вніс житло, їжу, одяг, знаряддя, предмети розкоші, грошові кошти, плани селищ і міст – усе, що служить людині, а також культурно-історичний контекст, на тлі якого відбувається життя людини, оскільки умови повсякденного існування, на його переконання, мають визначальний вплив на вчинки та поведінку людей. На думку Ф. Броделя, такий підхід дає можливість відчувати та зрозуміти повсякденне існування, яке детермінується структурами, що розгортаються у часі "великої протяжності" і тому надзвичайно повільно змінюються.

Представники третього покоління знаменитої французької історичної школи – Ж. Дюбі та Ж. Ле Гофф – продовжили традицію дослідження повсякденності в історичних контекстах середньовічної Європи (Ж. Дюбі "Європа в середні віки", Ж. Ле Гофф "Цивілізація середньовічного Заходу", "Інтелектуали в середні віки", "Історія тіла в середні віки" (у співавторстві з Н. Трюоном)). Під редакцією Ж. Дюбі та Ф. Ар'єса вийшла монументальна "Історія приватного життя" у п'яти томах, присвячена одній із вагомих складових повсякденного життя західно-європейського світу від античності до сьогодення. Ф. Ар'єс, так званий "історик вихідного дня", для якого фахове заняття історією поєднувалося з професійним життям французького чиновника, увів до тематичного кола дослідження повсякденності проблему дитинства ("Дитина та сімейне життя за старого порядку").

Повсякденний світ людського існування став предметом зацікавленості не лише представників французької історичної науки. До вивчення цього феномена долучилися й німецькі історики. Авторитетними фахівцями з історії повсякденності є П. Боршайд ("Розмови про історію повсякденності"), Л. Нейхаммер ("Примітки до історії повсякденності"), А. Людке ("Історія повсякденності в Німеччині. Нові підходи до вивчення праці, війни та влади"). Особливістю історії повсякденності як окремого напрямку, становлення якого розпочалося в німецькій історичній науці у 60–70-х рр. XX ст., є започаткування її дослідження поза межами академічної сфери, що обумовило її жорстку критику представниками класичної історичної науки, які вбачали в таких розвідках відвертий дилетантизм. Та на початку 90-х рр. XX ст. відбулося інституційне закріплення цього напрямку історичних досліджень.

Традиція дослідження повсякденності у Великій Британії була закладена подружжям Квеннеллів. У другій половині XX ст. дослідження повсякденності здійснювалося в контексті вивчення історії робітничого класу. Відомий англійський історик Е. Томпсон у роботі "Формування робітничого класу" багато уваги приділив повсякденному життю робітників, зокрема – його нормативним приписам [7].

На початку 70-х рр. проблематика повсякденності почала розроблятися італійськими істориками в межах наукової течії, що отримала назву "мікроісторія" (зауважимо, що історія повсякденності та мікроісторія не є тотожними поняттями). Найбільш знаним науковцем цього напрямку в Італії є К. Гінзбург (відома його робота "Сир і хробаки").

Зацікавленість європейських науковців феноменом повсякденності обумовила дослідницький інтерес серед істориків США, які зосередили свою увагу переважно на сфері приватного життя (домашній побут, сімейні стосунки, виховання дітей) або розглядали процеси, пов'язані з працею, та відповідні їм поведінкові стратегії. У сферу дослідницьких інтересів потрапила також повсякденність спільнот, керованих тоталітарними режимами, зокрема – повсякденні практики радянського суспільства за часів сталінізму, які вивчала й описала у своїх роботах американська історикиня Ш. Фіцпатрик ("Повсякденний сталінізм. Соціальна історія Радянської Росії в 30-ті роки") [7].

В останні десятиліття XX ст., спираючись на методологічні засади школи "Анналів", потужно долучилися до дослідження повсякденності радянські історики-медієвісти Ю. Безсмертний ("До вивчення буденної свідомості західноєвропейського середньовіччя", "Життя та смерть в середні віки. Нариси демографічної історії Франції"), А. Гуревич ("Середньовічний світ. Культура мовчазної більшості"); історик, філолог, фі-

лософ, культуролог Г. Кнабе ("Побут як предмет історії", "Мова побутових речей", "Діалектика повсякденності"); семіотик, культуролог Ю. Лотман ("Бесіди про російську культуру. Побут і традиції російського дворянства (XVIII – початок XIX ст.)". Історію повсякденності визнано самостійним напрямом у сучасному російському академічному середовищі, над дослідженням цієї проблематики працюють сучасні історикині Н. Пушкарьова, С. Оболенська та ін. [10].

В українській історіографії історію повсякденності вважають провідним напрямом сучасних історичних досліджень. Тематично вона зосереджена передусім на повсякденному житті в екстремальні періоди вітчизняної історії попереднього століття (М. Борисенко, С. Кульчицький), специфіці повсякдення окремих соціальних груп (О. Коляструк), особливостях жіночої повсякденності (О. Стяжкіна) [11].

На підставі загального огляду історичних досліджень феномена повсякденності в європейській історіографії можна стверджувати факт інституційної самостійності історії повсякденності як напрямку сучасної історичної науки. Хоч варто усвідомлювати наявність значної кількості нерозв'язаних проблем методологічного, джерелознавчого характеру, особливостей взаємодії з іншими течіями сучасної історичної науки, зокрема – історією приватного життя, мікроісторією, історією "знизу", історією ментальностей, новою культурною історією (узагальнена назва новітніх міждисциплінарних досліджень культури) [7].

Феномен повсякденності став предметом наукової зацікавленості не лише істориків. Майже одночасно з науковими пошуками історичної школи "Анналів" актуалізується його значущість у філософії. Проблематизація світу повсякденного життя розпочинається з роботи Е. Гуссерля "Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія", де він розглянув поняття "життєвого світу", що розумілося як основа, на якій має ґрунтуватися науковий пошук. Ідеї Е. Гуссерля щодо фундаментальності важливості життєвого світу спонукали його послідовників до сутнісного аналізу повсякденності. Його учень, відомий представник феноменологічної соціології А. Шюц, наприклад, розглядав повсякденність як світ безпосередньої життєвої реальності, що має певні сутнісні ознаки ("Структура повсякденного мислення").

Подальше дослідження повсякденності та його концептуалізація в межах феноменологічної соціології здійснені в роботах П. Бергера та Т. Лукмана, які розглядали процес об'єктивації суб'єктивних процесів і смислів, за допомогою яких конструюється інтерсуб'єктивний повсякденний світ ("Соціальне конструювання реальності. Трактат з соціології знання"); Г. Гарфінкеля, засновника етнометодології, напрямку в соціології, орієнтованого на емпіричне вивчення повсякденності (нормативні регламентування поведінкових стратегій повсякдення, смислове наповнення мовних конструктів у межах повсякденної соціальної взаємодії, мова жестів тощо ("Дослідження з етнометодології")). Варто згадати, що дослідження правил, які регламентували повсякденні соціальні взаємозв'язки, було започатковано німецьким соціологом, знайомим фахівцем історичної соціології Н. Еліасом ("Про процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження"), ідеї якого не були визнані свого часу науковим співтовариством і лише у 70-х рр. набули широкого розголосу та наукового визнання [4].

Дослідження феномена повсякденності в межах історичного, соціологічного, психологічного знання зосе-

реджені переважно на його прикладних аспектах. Систематизація різних наукових здобутків пізнання повсякденності, визначення її сутності, обґрунтування/узагальнення структурного наповнення, розгляд як певної цілісності та пошуки певних закономірностей є прерогативою філософського підходу до аналізу повсякденності. Повсякденність була в колі наукових інтересів М. Гайдеґґера, входила до філософських пошуків Ж. Бодріяра ("Система речей"), М. Фуко ("Історія сексуальності. Плекання себе"), Б. Вальденфельса ("Повсякденність як плавильний тигль раціональності").

Попри те що тривалий час феномен повсякденності перебував у фокусі дослідників з різних цехів наукового знання, внаслідок чого з'явився вагомий спеціалізований науковий контент, ми не маємо наразі чіткого прояснення щодо сутності повсякденності, визначення та впорядкування її основних характерних ознак, окреслення меж світу повсякденного, дефініції, яка б була прийнятою (визнаною) в міждисциплінарному полі. Досить часто дослідники феномена повсякденності, розглядаючи певний її сегмент/фрагмент/структурний елемент чи то в узагальненому вимірі, чи в культурно-історичному, не вдаються до розмислів щодо зазначених вище питань, а виходять нібито з очевидного факту зрозумілості змісту повсякденності. Це спричиняє суттєві суперечності (інколи з посиленням дисонансним звучанням) серед науковців – представників різних галузей у спільних дослідженнях феномена повсякденності. Варто зауважити, що такий стан обумовлений, найперше, неабиякою його багатозначністю, глибиною, багатоформатністю, складністю фіксації та певною "невловимістю" для наукової методологічної оптики. Свого часу Ю. Лотман зауважив, що повсякденне життя подібне до повітря, оскільки людина помічає його лише тоді, коли воно псується або його бракує.

Для розуміння ситуації в сучасному "повсякденнознавстві" з погляду систематизації/структурування накопиченого знання щодо феномена повсякденності, прояснення його сутності, виокремлення характерних ознак, визначення меж повсякденного світу та його опозиційних світів, які чіткіше окреслюють контури повсякденного, наведемо найпоширеніші визначення повсякденності, якими оперують у різних сегментах сучасного соціогуманітарного знання.

Базовою основою для дослідження феномена повсякденності в історичних науках є визначення Ф. Броделя. Повсякденність, на його думку, – це той бік життя, у який ми залучені, навіть не усвідомлюючи це. Повсякденність – це звичка, рутинна, це тисячі дій, які відбуваються і не потребують нічийого рішення, не зачіпають нашу свідомість. Це численна кількість дій, що накопичується без будь-якого порядку й успадковується. Ці повторювані до безкінечності дії ще до того часу, як ми прийшли у цей світ, допомагають нам жити і водночас підпорядковують собі, багато чого вирішуючи за нас упродовж нашого існування. Ф. Бродель наголошував, що в повсякденності людина стикається з імпульсами, стереотипами, способами дій, що вкорінені з незапам'ятних часів [3].

У філософії повсякденність розглядають як граничну умову людської діяльності; цілісний соціокультурний життєвий світ, що постає у функціонуванні суспільства як "природна", самоочевидна умова людської життєдіяльності [6].

Розгляд феномена повсякденності не обмежується більш-менш усталеною дослідницькою оптикою окремих галузей соціогуманітарного знання. Науковці, опе-

руючи поняттям "повсякденність", вкладають різні смисли, що корелюють з їхніми професійними інтересами. Деякі дослідники, наприклад, трактують повсякденність як сферу приватності або таку, що властива лише нижчим соціальним стратам; концентруються на побуті чи стилі життя, досліджуючи переважно предметно-речовий світ або поведінкові стереотипи; артикулюють увагу на повсякденності як процесі і в цьому ракурсі розглядають повторюваність, звичність, рутинність дій, темпоральні та просторові характеристики повсякденності, емоційний світ суб'єкта повсякденного життя тощо. Як бачимо, багатогранність феномена повсякденності, що обумовлює різноманітність наукового погляду, нівелює спробу дати однозначне його визначення.

Висновок. Міждисциплінарність у процесі розгляду феномена повсякденності є беззаперечно продуктивним підходом, але обумовлює проблеми методологічного характеру при окресленні логічної будови та змістового наповнення такої навчальної дисципліни як "Культура повсякденності". Чіткість логіки курсу та визначеність його змісту великою мірою залежить від визначення меж предметного поля навчальної дисципліни, розуміння контурів якого може забезпечити історіографічний аналіз феномена повсякденності як цілісності та окремих його складових; аналізу найпоширеніших визначень феномена повсякденності, якими оперують у різних сегментах сучасного соціогуманітарного знання, що допомагає проясненню ситуації в сучасному "повсякденнознавстві" щодо окреслення меж повсякденного світу та його опозиційних світів, які чіткіше визначають контури повсякденного і тим самим сприяють визначенню конфігурації тематичного поля навчальної дисципліни "Культура повсякденності".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анотація навчальної дисципліни "Культура повсякденності" [Електронний ресурс] / Укладач Місон Г. В. – Одеса: Державний університет "Одеська політехніка", 2020. – Режим доступу: <https://opu.ua/education/programs/components/8146>
2. Анотація навчальної дисципліни "Культура повсякдення народів світу" [Електронний ресурс] / Укладач Нікіщенко Ю. І. – К.: Національний університет "Кієво-Могилянська академія", 2020. – Режим доступу: <https://www.ukma.edu.ua/courses/ects/curricula/description.php?code=258840>
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. – Т. 1. – Структура повсякденності: можливе і неможливе; пер. з фр. Г. Філіпчука / Ф. Бродель. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 1997. – 585 с.
4. Гатаєва Б. Т. Концепции повседневности в зарубежной культурологии [Електронний ресурс] / Б. Т. Гатаєва // Россия-Запад-Восток: компаративные проблемы современной философии. – Режим доступу: <http://anthropology.ru/ru/text/gataeva-bt/koncepcii-povsednevnosti-v-zarubezhnoy-kulturologii>
5. Історія європейської ментальності; пер. з нім. В. Кам'яця / За ред. П. Дінцельбахера. – Львів: Літопис, 2004. – 720 с.
6. Козлова Н. Н. Повседневность / Н. Н. Козлова // Новая философская энциклопедия. – М.: Мысль, 2010. – Т. 3. – С. 254–255.
7. Коляструк О. А. Історія повсякденності в сучасній західній науковій традиції [Електронний ресурс] / О. А. Коляструк. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11129.html>
8. Робоча програма навчальної дисципліни "Культура повсякденності" [Електронний ресурс] / Укладач Король Н. М. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. – Режим доступу: https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/PROHRAMA_KULTURA_POVSYAKDENNOSTI.pdf
9. Робоча програма навчальної дисципліни "Культура повсякденності" [Електронний ресурс] / Укладач Сабадаш Ю. С. – Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2020. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/%D0%A0%D0%9F%20%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
10. Сахновський О. Історія повсякденності як напрям історичних досліджень в Росії: становлення та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. Сахновський // Історична панорама. – 2013. – Вип. 16. – С. 100–115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2013_16_9

11. Удод О. Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії [Електронний ресурс] / О. Удод // Краєзнавство. – 2010. – № 3. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2010_3/3.pdf

REFERENCES

1. Anotacija navchal'noi' dyscypliny "Kul'tura povsjakdennosti" [Annotation of the discipline "Culture of Everyday Life"]. (2020). Odesa, Derzhavnyj universytet "Odes'ka politehnika". Retrieved from <https://opu.ua/education/programs/components/8146>
2. Anotacija navchal'noi' dyscypliny "Kul'tura povsjakdennej narodiv svitu". [Annotation of the discipline "Culture of Everyday Life of the Peoples of the World"]. (2020). Kyiv, Nacional'nyj universytet "Kyjevo-Mogylyns'ka akademija". Retrieved from <https://www.ukma.edu.ua/courses/ects/curricula/description.php?code=258840>
3. Brodel', F. (1997). *Material civilization, economics and capitalism, XV–XVIII centuries. Vol. 1. The structure of everyday life: possible and impossible*. Kyiv, Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy" (In Ukrainian).
4. Gataeva, B. T. Konceptii povsednevnosti v zarubezhnoj kul'turologii [Concepts of everyday life in foreign culturology]. In *Rossija – Zapad – Vostok: komparativnye problemy sovremennoj fylosofy*. Retrieved from <http://anthropology.ru/ru/text/gataeva-bt/konceptii-povsednevnosti-v-zarubezhnoj-kulturologii>
5. *Istorija jevropejs'koi' mental'nosti. [History of the European mentality]*. (2004). L'viv, Litopys.
6. Kozlova, N. N. (2010). *Povsednevnost' [Everyday life]*. In *Novaja filosofskaja jenciklopedija v 4 t. Moscow, Mysl'*. Vol. 3, 254–255.

7. Koljastruk, O. A. Istorija povsjakdennosti v suchasnij zahidnij naukovej tradyicii' [History of everyday life in the modern Western scientific tradition]. Retrieved from <http://www.info-library.com.ua/books-text-11129.html>

8. Robocha programa navchal'noi' dyscypliny "Kul'tura povsjakdennosti" [Working program of the discipline "Culture of Everyday Life"]. (2020). L'viv, L'vivs'kyj nacional'nyj universytet imeni Ivana Franka. Retrieved from https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/PROGRAMA_KULTURA_POVSJAKDENNOSTI.pdf

9. Robocha programa navchal'noi' dyscypliny "Kul'tura povsjakdennosti" [Working program of the discipline "Culture of Everyday Life"]. (2020). Mariupol', Mariupol's'kyj derzhavnyj universytet. Retrieved from <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/%D0%A0%D0%9F%20%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

10. Sahnovs'kyj, O. (2013). Istorija povsjakdennosti jak naprjam istorichnyh doslidzhen' v Rosii': stanovlennja ta perspektivy rozvytku [History of everyday life as a direction of historical research in Russia: formation and prospects of development]. *Istorychna panorama*, 16, 100–115. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2013_16_9

11. Удод, О. (2010). Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії [History of everyday life as a leading direction of Ukrainian historiography]. *Krajeznavstvo*, 3. Retrieved from http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2010_3/3.pdf

Надійшла до редколегії 10.05.21

V. G. Napadysta, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

CULTURE OF EVERYDAY LIFE:
TO THE PROBLEM OF LOGIC OF STRUCTURE AND CONTENT OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE.
PART I

The article discusses the logic of structuring and content of the discipline "Culture of Everyday Life", due to the complexity and versatility of the phenomenon of everyday life and interdisciplinarity of methodological optics of its research, the variety of theoretical tools, which, in turn, determines the ambiguity of views on the very essence of the phenomenon of everyday life and its components. The analysis of educational programs on "Culture of Everyday Life", that are among the elements of educational-professional and educational-scientific training programs on "Culturology" in higher education institutions in Ukraine, demonstrated the wide variability of their content and structure. The first part of the article substantiates the need to discuss among stakeholders the boundaries and basic elements of the subject field of the discipline, which would determine its specifics and features when considering the phenomenon of everyday life. A certain model of the logical structure of the "Culture of Everyday Life" as a discipline is proposed, the main elements of its structure and their content are considered. The main stages and thematic directions of historiography of the phenomenon of everyday life in accordance with the scientific specializations of researchers are analyzed. The main achievements in the study of the everyday life phenomenon, initiated by experts of life of certain social groups representing different cultural and historical epochs, as well as the work of historians, philosophers, sociologists, carried out during the XXth century, are considered.

The most common definitions of the phenomenon of everyday life, which operate in different segments of modern socio-humanitarian knowledge are analyzed, to understand the situation in modern "everyday science" in terms of systematization / structuring of accumulated knowledge about the phenomenon of everyday life, defining the boundaries of everyday life and its opposing worlds, which more clearly outline the contours of everyday life and thus contribute to the definition of the thematic field of the discipline "Culture of Everyday Life".

Key words: the phenomenon of everyday life, the culture of everyday life, the structure of the discipline, the content of the discipline.

В. Г. Нападистая, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

КУЛЬТУРА ПОВСЕДНЕВНОСТИ:
К ПРОБЛЕМЕ ЛОГИКИ СТРУКТУРЫ И СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ.
ЧАСТЬ I

Проблематизировано логику структурирования и содержательного наполнения учебной дисциплины "Культура повседневности", определяемую как сложностью и многогранностью самого феномена повседневности, так и междисциплинарностью методологических оптик ее исследования, разнообразием теоретического инструментария, что, в свою очередь, обуславливает многозначность взглядов на саму сущность феномена повседневности и ее составляющие. Анализ учебных программ "Культуры повседневности", которые являются одним из элементов образовательно-профессиональных и образовательно-научных программ подготовки по специальности "Культурология" в учреждениях высшего образования в Украине, подтвердил широкую вариативность их содержательного наполнения и структурного строения. В первой части статьи обосновано необходимость обсуждения в кругу заинтересованных сторон границ и базовых элементов предметного поля указанной учебной дисциплины, которые определили бы ее специфику и особенности при рассмотрении феномена повседневности. Предложено определенную модель логического строения "Культуры повседневности" как учебной дисциплины, рассмотрены основные элементы ее структуры и их содержательное наполнение.

Ключевые слова: феномен повседневности, культура повседневности, структура учебной дисциплины, содержание учебной дисциплины.